

Žabnik. Lisec je vès bel; samo na eni strani germovje zeleni, kar mu daje podobo, kakor da bi lisast bil, in odtod menda njegovo ime „Lisec“. Blizo verha stoji vas, ktera je kakor hrib imenovana. Drugi hrib je Žabnik, precej visok; ob podnožji njegovem je vas Golac (Gove).

Ker ravno od hribov govorim, naj povém še to, da po čiških gorah se nahajajo votline in luknje, ktere imajo velikrat po tri čevlje v premeri in so silno globoke. Med temi je vredna ena, da jo posebno omenim, silno globoka luknja pri Golcu. Žalostna zgodba se je tu pripetila pred kakimi 20 leti. Naj jo pristavim!

Neki večer se pelje v lepi kočii cesarski vradnik P... iz Novega grada v Terst, da bi v cesarsko kaso dnar odrajtal. Na cesti veli kočijažu, naj enmalo postane; on pa gré v bližnjo vas Golac svojega prijatla pozdravit. Ko se enmalo v vasi pomudi, se verne spet k svojemu vozu; prijatelj ga spremlja. Pa v hipu mu prijatelj hinavsko reče: „Dragi moj, jez vém za drugo pot, po kateri bova prej pri kočii“. Pelje ga po stezi, ki je memo omenjene luknje peljala. Ko h luknji prideta, zgrabi Golčan P—a, mu vzame dnar, in po dolgem ruvanji ga verže — v jamo. Tiha noč zakriva hudodelstvo in blede luna žalostna na kraj strašne grozovitosti sije. Hinavski prijatelj se tiho domú verne, hlapec pa, sit še dalje čakati gré v Novi grad nazaj, misleč, da bo ondi svojega gospoda našel. Al zlo se je motil! Dan za dnevom, teden za tednom preteče, — pa nobeden ni od P. nič zvedil. Enega dne pasejo ovčarji blizo tiste votline, kar zagleda eden izmed njih na bližnjem germu hlači pas; lep je bil in na koncu so bile pismenke vsite. Ovčarju se to čudno zdí, gré h gosposki in pokaže, kar je našel. Ona berzo spozná, da je pas gospoda P., od ktere ga ni nihče vedil, kam je zginil. Berž dajo luknjo preiskavati in po vervi spustijo pogumnega človeka va-njo. Ta pa prinese truplo nesrečnega P— iz jame. In tako se je poterdila stara resnica, da „ni temnega kota na sveti, ki ga nikoli dan ne razsveti“.

Dolinice po Čičarji so majhne in le tu in tam šumlja kak sušec po njih. Čiči imajo prav malo vode. Ženske morajo ob silni poletinski vročini deleč v goro h kakemu studencu po vodo hoditi. Na herbtu, v nalašč zato napravljenih sodčikih jo v vas donšajo. Za živino ima pa vsaka vas po eno ali pa po več lokev, ki so globoke, da malokdaj v njih vode primanjkuje. Blaga cesarica Marija Terezija, ko je v teh krajih potovala, je dala pri Lipi lep vodnjak napraviti, v katerem nikdar vode ne zmanjka. S tem je saj nekoliko potrebi pomagano. Pol ure od vasi, ki se Rupa zove, je 50 korakov dolga in ravno toliko široka dolinica, v kateri se včasih voda prikaže. Stari možje pame-tijo to dolino še tako plitvo, da je skoraj poznati bilo ni. Čudno je, da se vsako leto s poljem in drevjem vred, ki tu raste, za nekoliko čevljev globokeje pogreza. In zdaj je že tako globoka, da se celó visoke drevesa iz nje ne vidijo, ako se človek le nekoliko korakov od nje oddalji. Kaj bi pač to utegnili biti?

Zdaj pa hočemo čiške vasi in njih prebivavce nekoliko popisati. — V Čičarji ni nobene posebno velike vasi; vse hiše večidel so s slamo krite pa prav nizke. Reče se drugod, da mesta, vasi in gradovi stojé, čiške vasi pa ležé, zavoljo njih nižine. Al v njihovih revnih vasicah se lepa snažnost odlikuje. Za hišami so lepi zeleni vertiči. Med sadunosnim drevjem ljubijo Čiči naj bolj orehe in češplje. Niso pa kaj preveč marljivi za sadjorejo razun malokterih vasi. Marsikak goldinarček, ki bi si ga s sadjem lahko pridobili, gré rakom žvižgat.

Akoravno je Čičarija pusta in nerodovitna, vendar rečem lahko, da malo krajev je, ki so z vasmí tako napolnjeni, kot ona. Kamor koli se ozreš, kjer je kak bolji kosček zemlje, že vidiš vas. Toraj bi bilo težavno, vse vasi na drobno imenovati. Le večje hočem omeniti.

Jelšane stojé na precej visokem hribu ob veliki cesti, ki v Reko pelja. Tukaj je fara s tremi duhovniki, ki

skoraj celo Čičarijo obsega. Lepa farna, Marii posvečena cerkev se po celi jelšanski dolinici vidi. Res lepa cerkev bi se zamogla imenovati, ako bi ji črni, stari, pred njo stoječi zvonik lepote ne kratil. Živa potreba je, ga popraviti. Ne deleč od vasi je pa lepo, res hvale vredno pokopališče z majhno cerkvico na sredi. Marsikako majhno mesto nima takega. Jelšane so tudi vas, kjer memo cele Čičarije naj bolj sadjoreja cvetè. — Pod Novim gradom na Munah v Stanadi in v Bergodu so kaplanije.

Ako se po reški cesti proti Terstu gré, se vidijo na dobro visokem hribu podertine starega grada in pod hribom lepo Novi grad, ali kakor ljudje izgovarjajo „Pod Novim gradom“ imenovano vas.

Kjer so sedaj podertine, je bil nekdanj velik sloveč grad grofa Montekukuli-ta; sodnija je bila v njem. Ker je pa predeleč bilo ljudem na hrib hoditi, so grad poderli in drugega v vasi sozidali, kjer je še sedaj kantonska sodnija za celo Čičarijo.

Dosti hiš je lepih in s ceglom kritih, dosti pa jih je majhnih in slabih, ker si niso še pogorelci iz nesreče ognja, ki je bil pred dvéma letoma pol vasi pokončal, popolnoma pomagli.

V Lipi, dosti veliki vasi, se pervikrat pošta iz Reke ustavlja. Eno uro od Lipe na reški cesti je Škalnica. Res, po pravici ima vas to ime. Tukaj ni drugega ko skala pri skali. Ni travnika, ni njive; vse vse je le bela skala.

Na podertinah starega grada stoji sedaj majhna cerkvica. (Konec sledi.)

Slovstvine stvari.

Kratek pregled starega slovstva hervaškega.

Po Ant. Mažuraniću poslovenil Fr. Bradaška.

Slovanska literatura (slovstvo) Hervatov je dvo-verstna: glagolska ali cerkveno-slovanska, in pa popolnoma národna ali prav za prav hervaška.

Začetek glagolske literature ni popolnoma znan; po vsem pa je verjetno, da je, ako ne pred, vsaj že v prvem začetku keršanstva v našem narodu nastala. Knige cerkvene, na slovansko službo božjo Hervatov po rimskem obredu spadajoče, bile so že od najstarejših časov pisane v tem jeziku in take so tudi še dandanašnji posebno v tistih krajih, kjer se je še ohranila čista slovanska služba božja. — Jezik pa glagolski je v svojih pervinah brez vsakega notrajnega ali slovničnega razločka ravno tisti, ki se tudi nahaja pri Slovanih izhodne cerkve, samo s cirilskimi pismenkami, ter je znan ali pod imenom slovanskega ali staroslovanskega ali pa cerkveno-slovanskega jezika. Priznati se vendar mora, da je v raznih izdanjih cerkvenih knjig več ali manj pomešan z národnim hervaškim, in po trudu Karamana tudi z ruskim jezikom tako, kakor se to tudi v knjigah izhodne cerkve nahaja.

Uzpored z glagolico je že od davnih časov tudi prav národna hervaška literatura, in sicer ali z glagolskimi ali cirilskimi *) ali pa z latinskimi pismenkami: začetek te pa je še težje določiti kot gori omenjene glagolske. Znano je namreč, da Hervati že v starodavnosti so za svoje najvišje državne in cerkvene opravila se poprijemali ali ptujega jezika latinskega ali pa ptujega narečja glagolskega; misliti pa se vendar more, da niso mogli biti ne samo pred, temuč tudi pozneje ne brez pismene rabe svojega ljudskega jezika; — al iz te najstareje dóbe se dozda še nič našlo ni.

Naj stareji spominki jezika hervaškega, ki so se dosedaj najdlji, so: 1) Kronika hervaška iz 12. stoletja; 2) Zakon vinodolski od 1280; 3) Razvod (litterae metabs) istrijski od 1325; 4) Razvod mej od Moščenič

*) Od stare hervaške literature imamo mnogo knjig pisanih s cirilskimi pismenkami, n. pr. Petra Kanisija „Kratka azbukvica in kratak keršanski i katoličanski nauk“ u Ternavi 1697; in tako tiskane knige fratrov bosniških, na pr. Divkovića, Posilovića, Margitića itd., kakor tudi rokopisne, kakor življenje Aleksandra Macedonskega itd. Pis.

in Kožlaka od 1395. K temu se še iz te dôle, to je, iz 12. do 15. stoletja nahaja precejno število raznih listin, zakonov, ustanovil (štatutov), povelj, ogovorov, darovnih pisem, nadpisov na grobih, v cerkvah in drugih posebno javnih zidanjih itd. Znano pa je, da že od starih časov velja navada, da posebno v tistih cerkvah, kjer je latinska služba božja upeljana, se bere evangeli v ljudskem jeziku, al tudi od tega se začetek ne vé; Kašič omenja (1640), da je prvi tak národni evangelistar izdal neki Andriulić, al nič ne pravi kdaj. Razun tega je izdal evangeli in liste za vse nedelje in praznike frančiškan Bernardin Splećan (de Spalato) v Mleteah, z gotiškimi pismenkami 1495.

Iz 15. stoletja nahajajo se od neznanih pisateljev v rokopisih: 1) dve drami v versih, to je, o duši obsojeni in o sodnem dnevu, pa življenje sv. Janeza Kerstnika, vse troje v enem rokopisu; 2) življenje sv. Katarine Aleksandrinske z gotiškimi pismenkami na lepem gladkem pergamentu; oboji pri g. I. Kukuljeviću. Iz nedoločene dobe pa se nahaja „Življenje Alesandra Macedonskega“ z bosniško-cirilskimi pismenimi čerkami *).

Naj stareji nam znani hervaški pesnik je Marko Marulić, Splećan, človek svetoven, jako učen in slaven pisatelj latinsk tistega časa, rojen 1450, umrl 5. prosenca 1524. Od njega nahaja se razun mnogih latinskih del „Historia sv. Judite, v versih hervaški složena“ — spisana 1501 in tiskana 1521. Za Marulićem sledili so pesniki: Vlaho Deržić, Dubrovčan (roj. 1464), Lučić Hvaranjan (roj. okoli 1479) pa Vetranić (roj. 1482), Gjore Deržić (roj. okoli 1490.), Šiško Minčetić (okoli 1500), Dimitri (1549), Dubrovčani; potem Hektorović Hvaranjan (1560), Ranjina (tiskal knigo 1563), Marim Deržić (1580), Dinko Zlatarić (1608) Dubrovčani. Jezik pri teh prvih pesnikih bil je krepkeji, národen, in pravilnejši, pa nekako terd. (Dalje sledi.)

Novičar iz raznih krajev.

Celovski časnik „Klag. Zeit.“ popisuje slovesnosti, ki se bojo od 3. do 9. t. m. napravljale presv. cesarju in cesarici na čast, iz katerih se vidi, da bojo Korošci vse storili, kar je mogoče za praznični in preserčni sprejem Nju Veličanstev. V sredo ob treh popoldne sta prišla cesar in cesarica v Celovec, pozdravljana z radostnim vriskom. — Čedalje več nesreč se na železnicah primerja zato, ker ljudje ne marajo za prepovedi, ktere velijo, da nihče ne sme z vozom ali z živino čez železnico takrat, kadar ima hlapón priti in so vernúle (vrata) že zaperte. Odverniti tedaj take nesreče, je bilo c. k. okrajnim gosposkam ukazano, naj vnovič okličejo tisto prepoved po deželi, in ostro kaznujejo nečimerne ljudi, ktere železnocestni čuvaji ali pa žandarji zapazijo na takih prepovedanih krajih, kadar se bliža vozovlak po železnici. — Deželno poglavarstvo v Galiciji je oklicalo, da se je v 4 vaséh v Galiciji spet prikazala goveja kuga. — Poslednje dni je na polji politiskem začela spet Černagora zvonec nositi; pozornost sveta se obrača iznova na to malo pa junaško deželico in radovedno se poprašuje: kaj bo ž njo. Turška vlada se namreč namerja nepokojne ljudstva v Arbaniji, pa tudi Černogoro vkrotiti, ktere ni nikoli za samostojno deželico spoznala. Po „Agr. Zeit.“ se je po ukazu turške vlade Omer-paša v ta namen vzdignil proti Antivari s silno armado, ki šteje 50.000 vojakov, in kakor smo že unkrat povedali, hitijo po pozivu kneza černogorskega vsi v ptujih deželah prebivajoči Černogorci domú. Gotovo bi jih knez ne bil poklical, ako bi ne bil prepričan, da se bližajo Černogori dnevi sile; sultan pa si je izvolil čas sedanji za nov napad nad Černogorce zato, ker vé, da car rusovski jim po novih političnih razmerah sedaj ne more biti pomočnik. Kaj bo vsega tega

konec, je zastavica, ktere danes nihče rešiti ne more. — Na Turškem kraljuje sedaj na videz mir; dežela je spraznjena ptujih armad; le na črnem morji angležki admiral Lyons še čaka, da bojo Rusi zapustili vse kraje, ki jih imajo zapustiti po pogodbi pariški. — Iz Gerškega ne boste še šle francozka in angležka armada, kakor se je že govorilo. — Na Španjskem visi vse, kakor je viselo. — Napolitanska vlada je pisala drugo pismo francozki in angležki vladi, ktero, kakor se sliši, bi jima utegnilo bolj po volji biti kakor prvo. — V Parizu je bilo te dni 5 oseb na smert obsojenih, ki so cesarju po življenji stregle; glavár med njimi je neki strehokrôvec, ker pa nobenega niso mogli vjeti, se je sodba glasila „in contumaciam“. Ker se od tega prigodka ni pred nič slišalo in ker je bil razglas sodbe očitne po vseh ulicah nabit, so imeli Parižani toliko več o tem govoriti. — Vse se čudi, kaj je to, da angležki časniki, vsi od kraja, tudi vladni, eni bolj eni manj, so jeli poslednji čas zlo pikati francozko vlado. — Iz južnega Rusovskega je privrelo pretekli mesec na polje okoli spodnje Donave strašno veliko kobilic, ktere so se spustile na koruziša in so v kratkem vso koruzo pokončale, potem pa se dalje vleklo v notrajne kraje. Tudi iz Ruščuka se piše, da 19. dan p. m. zvečer se je čez Donavo vlekla dve uri dolga truma kobilic, ktera se je vidila kot črn oblak, in se je spustila na polje v Valahijo. — Kako se na Francozkem zemljiša čedalje bolj razkosujejo, se kaže očitno iz sledečega popisa: leta 1815 je bilo na Francozkem 10 milijonov in 83.731 posestnikov, lani jih je bilo že 12 milijonov in 822.738. Tudi krajnska dežela je živa priča, kako neomejeno je razkosevanje zemljiš pod francozko vlado, zakaj od tistega časa, ko so Francozi na Krajnskem gospodovali, so se začele zemljiša razkosevati tako na drobno, da v našem cesarstvu, razun Primorskega, ni nikjer zemlja na toliko malih delov (partov) razdeljena.

Pod oknom.

Iz višine
Na ravnine
Bleda luna sije že, —
Vé prijetne
Mladoletne,
Skerbno skerbno skrite se!

Luna seje,
Pa ne greje,
Tako tudi zvezdice;
Njih stremeni
So strupeni
Za deviške venčike.

Ljubeznjive,
Vé ste krive,
Ako ste zapeljane;
Dur' zaprite,
Ključke skrite,
Tako ste zadelane!

Zapahnite
In zapnite
Line, mreže, oknice,
Da orličji,
Nočni tiči,
Ne vtepo se v spavnice.

Noč goljfiga,
Zapeljiva,
Deklicam neusmiljena,
Ni prijazna,
Je sovražna,
Hudo hudo moč ima.

Kar vest brani,
Dušo rani,
To naj vas bo strah in sram!
Bog pričjoči
V črni noči
Vidi kakor bi b'lo dan.

Naj čuk poje
Pesmi svoje.
Ali žvižga, da bo sit;
Vé molčite
In zaspíte,
Se ne dajte premotit!

Naj obeta
Vam pol sveta,
Naj pri Bogu se roti;
To je zviti.
Priloviti
Zapeljivec brez vesti.

Oj, častite
In cenite
Vence višje kot zlató.
Ker zgubljeni,
V tem življenji
Nikdar več vam ne cveto.

Kdor ne uboga,
Je brez Boga,
Bo gotovo kaznovan.
Nič v naravi
Ne ozdravi
Mu skelečih dušnih ran.

Varhi božji
Naj pri znožji
In pri zgavji čujejo;
Ure kratke
Sanje sladke
Vedno dokazujejo.

Ko rudeča
In žareča
Zarja hribe pozlati,
Naj vas tice
Prepelice
Milo petje izbudi!

Vojteh Kurnik.

*) O tem poslednjem rokopisu, ki se nahaja v knjižnici gosp. dr. Gaja, mislijo nekteri, da je iz 13. stoletja. Zeleti je, da bi zvedeni možje določiti mogli, iz kterege je veka, Pis.

dela; manj dober pa je češnjev ali bukev, gabrov in hrušev; za nič pa orehov. Kamniti sodje bi nar boljši bili, in jih imajo že nek po nekterih grajščinah na Ogorskem, tode dragi so. Če bi leseni sodje v kletu dobro vzdani in obzidani bili, bi, mislim, kamnite namestovali. To pa je le pri bogatih vinorednikih mogoče.

Te reči tedaj in take previdnosti zadevajo vinske shrambe in posode.

Zalokar.

Krajopisje.

Čičarija in pa Čiči. (Konec.)

Popisal sem čiško zemljo; naj še od Čičev, njih jezika, obleke in navad nekoliko govorim.

Od kod imé Čiči, se ne vé. Valvazor v svojih bukvah piše, da so Čiči v starodavnih časih iz Azije les prišli in da imajo od nekega azijskega naroda imé. Pa kdo zamore resnico tega zagotoviti!

Čiči, terdi in krepki ljudje, so vajeni vsakega dela in uterjeni v terpljenji in nevarnostih. Večidel so velike postave. Ni v vsem resnica, kar se od njih slabega po svetu govori; sedanji rod je miroljuben in pošten. Po Čičarji v temni noči lahko potuješ brez strahu, brez nevarnosti. Že več let je preteklo, da se od ropa nič slišalo ni. Tajiti se pa ne more, da nekdanj je bilo vse drugače. Ko so v naših deželah Francozi vladali, so v Čičarji navadno ropanje ostro kaznovali. Še sedaj pametijo priletni možje kraj, kjer je bil Čič obešen za male krajcarje, ki jih je ukradel. In še sedaj je v nekem kraju viditi poderta hišica, kjer je bila zmiraj vojaška straža. Al sedaj vsega tega treba ni.

Tudi prijazni so Čiči; kadar te sreča Čič, te prijazno pozdravlja: „Hvaljen Isus i Marija“. Prijazno ti pot pokaže in rad pové česar ga vprašaš.

Čiči radi vino pijejo in včasih še preveč. Kadar se pa napijejo, so veseli in pojejo, da je kaj. Ako človek v nedeljo pri kaki kerčmi stoji, si mora ušesa mašiti, — tako strašno vriskajo!

Blizo krajnske meje bivajoči Čiči govoré slovenski jezik, ki pa je s hervaškimi besedami zmešan, — tisti pa, ki blizo Istre bivajo, govoré hervaško s slovenskim mešano narečje. — Samo v dvéh vaséh, kjer je jedro Čičev, govoré svoj lasten jezik, kateri menda nobenemu evropskemu jeziku ni podoben *). Drugi Čiči ga ne govoré, pa razumejo ga skorej vsi. Naj bolj je ciganskemu podoben. Misli se smé, da so Čiči iz ptujih krajev ta jezik prinesli, pa ga malo po malem s slovenskim in hervaškim sosednim jezikom zamenjali. Le v Munah in Žejanah — dvéh od drugih ločenih vaséh — se je še obderžal.

Oblačijo se Čiči v debelo večidel domá pridelano suknjo. Možki nosijo bele hlače in rujave jopiče, opanke na nogah, na glavi pa širok klobuk. Kadar je hud mraz, imajo še suknjo do kolen dolgo. Ženske pa so skoraj ravno tako oblečene kakor Krajnice. Le v pred omenjenih dvéh vaséh je, kakor jezik, tako tudi obleka čudna. Čičke imajo zgora druge obleke iz celega kosa rujavega sukna narejeno suknjo; to verh druge obleke oblačijo in se še z rudečim pasom opasujejo. Zmiraj gologlave imajo čudno spletene kite, med kitami pa rudeče trakove zamotane. — Zgodaj v jutro nosijo v Bistrico na herbtu žito v mlin in svoje narodne pesmi popevajo.

Kakošna pa je hrana (živež) Čičev? Ker je narava Čičarijo le z malo rodovitne zemlje obdarovala, si morajo Čiči po drugih potih potrebne hrane služiti. Nekteri vozijo ali s konji ali pa s kravicami po cestah. Čudno se bo zdelo mojim bravcem, da rečem „s kravicami vozijo“. In res je taka. Krav vpregati sicer ni napačno, al treba jim je potem obilneje klaje. Kjer pa te ni, ostane živina tako majhna in slaba, da bi se čiške krave lahko za koze imele, ako ne bi mukale in bi brado imele.

*) Škoda, da ga nam niste dali nekoliko za pokušnjo. Kako, na priliko, molijo Oče naš? Vred.

Tudi hodijo nekteri na Hervaško po vino; prodavajo ga kerčmarjem, imenujejo jih „tovornike“. Drugi, ki so bliže Reke, nosijo ali na herbtu, ali na osliču ali muli v Reko derva, in se s tem živijo. Drugi spet, ki blizo gojzda stanujejo, hodijo v gojzd, žgejo oglje in ga okoli prodavajo, naj več ga pa v Reko in Terst na mulah znosijo. Ti oglarji so naj več Munci, Žejanci in Bergojci. Kaj bi ti revni ljudje počeli, ako bi gojzda ne imeli! Kar je modri Stvarnik na eni strani vzel, je dal na drugi. — Malo Čičev se živi z živinorejo. Nekteri delajo jesih in ga križem po svetu prodajajo, drugi pa, ko so se postarali ali pa so lenúhi, katerim se delo merzi, se klatijo okoli s periščem lorbarja in s tem potoma milošne prosijo. Pač bolje bi za take lenúhe bilo, da bi se kakega dela poprijeli! —

Naj še v kratkem čiške šege ali navade popišem. Kar se njih ženitev tiče, se malokdaj vidi o pustu ženitev. Le malokdo se pri njih o pustu ženi; vsi čakajo, da se jim ovce in kostruni odebelé. Tistikrat, to je, v jeseni, je pa vse polno ženitovanj. Po tri dni imajo velike pojedine, pri katerih pojejo in plešejo svoj národni ples. Njih ples pa ni drugega ko golo skakanje po miri.

Pri kerstu otrok nimajo posebnih navad.

Pri pogrebih spremljajo vsi sorodniki, znanci in prijatli mertvega na pokopališče. Ko je mertvi zakopan, se veržejo sorodniki na grob ter mlo jokaje vse dobre dela mertvega preštevajo. — Ko so se jokati in stokati naveličali, gredó vsi skupaj na dom mertvega, kjer veliko pojedino naredé. Opijanijo se velikrat in vriskaje gredó potem vsak na svoj dom. Žalost so potopili v vince.

Popisal sem tako ob kratkem čiško zemljo, hribe, doline in prebivavce, naznanil sem njih dobre in slabe lastnosti. Vidili smo po kako mnogoverstnih potih si ti ljudje potrebnega živeža iščejo, ker vidijo, da jih zemlja sama rediti ne more. Naj nam bodo v izgled, da trud in delo vse premagata!

V Bistrici 26. augusta 1856.

Janez Bilec.

Slovstvine stvari.

Kratek pregled starega slovstva hervaškega.

Po Ant. Mažuraniću poslovenil Fr. Bradaška.

(Dalje.)

Noveji pesniki so se trudili, da bi bili jezik po izgledu talijanskega blagoglasnejega in gladkejega napravili, al s tem so se vse bolj oddaljevali od naravnega jezika.

Pervi začetek v tem, misli se, da je storil Čubranović v svoji „Agystiern“, in ker je ta občinstvu jako dopadla, sledili so ga poznejši pesniki čedalje bolj. Ko je pa nazadnje eden njegovih slediteljev Gundulić stareji (1638) hervaško pesništvo na najvišji verhunc povzdignil, potrudil se je vsak, kateri je bolj dopasti želel, da je stavil vso skerb na blagoglasje verzov. Al skerbni za unajno lepoto in oglaženost verza, padali so vse bolj v nasprotni pogrešek, da jim je bil jezik čedalje manj naraven pesniške lepote. To pa je uzrok, da je po smerti Gundulića začelo padati naše pesništvo, kajti ga poznejši pesniki: oba Palmotića, Jon in Jakop, štirje Bunići, Ivan stareji in mlaji, Nikola in Savo, Ivanišević Bračan, Vladislav Minčetić, Hanašević Horčulan, Vitezović Senjan, Vitaljić Višanec, Gundulić mlaji in drugi, ki so tistega stoletja sledili, tudi z največjo prizadevo niso mogli na enaki višini vzdržati. Sicer tudi pozneje ni manjkalo takih pesnikov, ki so se raji starih deržali, kakor na pr. ban Zrinski (1660), Baraković Zadran (1682) itd., — al ti, ako ravno so iz ene strani morebiti še pretekli svoje učitelje v pogreških, niso mogli iz druge doseči njihovih krepost, ter so tako le majhno si pridobili slavo.

Tako nam je padalo pesništvo sto let, dokler se ni uperl Gjorgjić (1737), da ga s svojim jakim umom zopet do Gundulićeve višine povzdigne. In zares je mnogo storil v tem; ali ni mu bilo potem ne enega s tako jakim duhom.

obdarjenega pomočnika. Bili so nič manj še potem v Dubrovniku pesniki velike cene, nekteri celó izvrstni v svojem predmetu, na pr. Gledjević, Ferić, Betondići, Higja Sorkocević, Salatić in drugi, al nobeden od njih se ni približal Gjorgjiću, še manj pa Gunduliću.

Ko je na koncu 18. stoletja tako onemogel duh pesniški v Dubrovniku, ki je od prvega nastopa narodnih naših pesnikov kolovodja bil, so se oglasili v notrajni, od morja oddaljeni zemlji nekteri domorodci, ki so počeli oživljati izdihajoče pesništvo hervaško. Ti so bili: oba Relkovića iz Svinjara v Posavini, Hanižlić, Porezan (z Rosalijom), Vid Došen in Kermpotić Ličani, Katančić Valpovljan in drugi. Al to pojavljanje je terpelo kaj malo časa, ker se je zopet izgubilo po njih smerti. — Toliko naj bodi rečeno o pesništvu.

Nezvezan govor pa ali proza se je obdelovala v našem narodu v obče premalo in najmanj ravno tam, kjer je pesništvo najbolj cvetelo, to je, v Dubrovniku. Dubrovčani so rabili jezik hervaški samo v posebnih domačih in selskih opravilih ter so zato gojili pesništvo le kot stvar razveseljevanja, samo za prijetno zabavo (kratek čas) in razgovor v svojih družinskih krogih. Kar je pa le kolikanj tirjalo resnobe, naj je že bilo to v občih njihovih skupnovladnih, sodniških ali posebnih poslih, kakor tudi v stvaréh na katero koli znanost spadajočih, — v vsem tem so se osluževali latinskega in talijanskega jezika. To je vzrok, zakaj razun kake molitvine knjižice, ktereга življenjopisa svetnikov in kakih pripovedk celó nobene proze imeli niso.

Kolikor so pa drugi manj obdelovali pesništvo, toliko bolj so od preteklih 200 let delali in napredovali v prozi, tako, da gotovo stareje znanosti ni, v kateri vsaj ktera kniga ne bi bila pisana v hervaškem jeziku. Priznati pa se mora, da se naj bolja proza bere v starejih življenjopisih svetnikov iz 15. in 16. in pa v pripovedkah iz 17. in 18. stoletja.

(Dalje sledi.)

Ogled po svetu.

Običaji (šege) serbskega naroda.

Serbi molijo k Bogu občno trikrat na dan; zjutraj kadar vstanejo, zvečer pred večerjo in po večerji, kadar grejo spat. Najprej se skramljajo na noge možki, za njimi žene in otroci; toda nobeden ne sme prenehati in se vvesti, dokler starašina molitve ne konča. Oni pa ne molijo enako; kar kdo zna, ono govori šeptajoč, samo starašina sme govoriti malo glasneje, da se razume. Tako moli mati k Bogu za sina, da ji bode živ, zdrav in srečen; sestra za brata, ako je na vojsko šel, da se zdrav povrati itd.; drugi spet dostavljajo: „Da se s strahom poklonimo in pomolimo Gospodu Bogu in Bogorodnici (Marii Materi Božji), sladkemu Kristusu in češčenemu kerstu“. Ta dan pred nedeljo in pred velikimi prazniki prižgejo vošeno svečo, in jo pritisnejo na zid, starašina pa vzame ogenj in kadilo ter pokadi najprej svečo in svete podobe; potem se pokadé vsi zaporedoma in molijo pred svečo. Pri vsem tem ima Serb navado izustevati: „Bože pomози!“ in prekriževati se, kadar sede za mizo k jedi; kadar vstane izza mize, navadno reče: „Bog da pomoge in da naj nam tekne“; kdor žganje al vino pije; kadar misli pospavati, kadar se na konja usede in ko kihne (ali naj si bode pri kakoršnem koli delu) takrat samo reče: „Bože pomози!“ pa se ne prekriža. Kadar ga žeji, ali če zijevne ali zdihne, reče: „Bože milostivi ti pomози“ ali „živa Bogorodnica ti pomози!“ Kadar kakošno željo razodene, pravi: „Ako Bog da“, ali „ako Bog da zdravje“ itd.

Po Vuku Štefan Karad. poslovenil Idrjanski.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Istre 3. sept. F. C. — Pretekli teden so milostljivi terzaški škof po raznih farah Istre krog Pazina birmovali in prišli v Pazin preteklo saboto zvečer. Čakala jih je velika množica pred mestom s cerkvenimi banderi in gore-

čimi baklami, ter jih je slovesno v mesto spremila. V nedeljo zjutraj je bila birma; popoldan pa so obiskali tukajšne začetne šole in gimnazijo, in so v vsakem razredu učence izpraševali, kateri so jim prav dobro odgovarjali. Znani so škof kakor poseben prijatelj mladosti in šolske omike, pa tudi iz vseh šolskih predmetov kaj mično izprašujejo. Po izpraševanju so delili med naj bolj marljive učence darila. Drugo jutro so se podali v Tinjan birmat in od tod v Terst nazaj. — Znano je, da so Istriani prosili, da bi se Istra iz colne zaveze izločila. Ni še davno, kar je bila zastran tega komisija iz Dunaja tukaj, ki je soseske v tej zadevi zaslišavala. Izid preiskovanja še ni znan; nadjamo se pa, ako ne popolne izločitve iz colnega društva, saj važnih olajšav v colnih zadevah, ker skalovita Istra, uboga dežela, brez vode, brez rek in obertnije, ki prebivavcev ne more živiti, je navezana na Terst in Reko, kakor truplo na glavo. — Zraven tega ubožtva jo tare skoraj vsako poletje nemila suša, da se na njivah suše poljski pridelki. Zadela jo je ta nesreca tudi letos, in milo so gledali prebivavci, kako je večkrat jug podil goste oblake nad njih glavami na krajnsko zemljo, ko je žeje zevala njihna zemlja. Hvala Bogu, da se terta povsod ozdravlja, in da bo še precej vina! Prihodnje leto — pravijo vinorejci — se nadjamo popolnoma zdrave terte, ker povsod poganja lepe, čverste mladike. Vino je tisti pridelek Istre, ki naj več zdá, in varuje marljive prebivavce v dobrih letinah lakote in jim polni mošnje. — Ker sem že unidan nekterim pridnim sadjorejcem zaslužen hvalo dal, naj vverstim danes še enega med-nje, ki je mnogo zemlje, zapuščene, s sivim kamenjem obsejane, po velikem trudi in prizadevanji, v lepe verte spremenil, in to je gosp. fajmošter v Roču, Urban Golmajer. Taki možje zaslužujejo pri nas toliko večje hvale, kolikor revniša je dežela, kolikor večji je trud, ker pripravljajo boljšo prihodnost deželi. — Da smo marsikje za Krajci zaostali, priča vam tudi to, da imamo v Pazinu le en sejm na leto, teržnega dnéva med tednom pa nimamo nobenega. — Čujem, da se oblastnije trudijo za osnivanje kmetijske družbe v Pazinu. Prav je tako!

Iz Gojačevega na Vipavskem. * Že dolgo nisem nič pisal, kako je kaj pri nas. Naj vam tedaj povém, da letošnjo letino zamoremo še manj hvaliti kakor lansko. Kriva slabe letine je pa suša, ki je predolgo terpela. Turšice bo prav malo, fižola smo tudi manj kakor lani pridelali. Vendar se pri vsem tem enega pridelka veselimo, in ta je grojzdje, ktero letos ne bolehuje, in ktereга, hvala Bogu, je dovelj. Škoda le, da je 3. dan t. m. se vzdignila silna burja, ktera nam je veliko tega ljubega sadu na tla vergla. Ta nesreča je pa še majhna, proti neki drugi, ktera se je ravno tisti dan zgodila. Nekega moža, kateri je šel še z drugimi tovarši iz hoste, je burja na poti čisto končala. Tovarši mu celó pomagati niso mogli, ker so sami pomoči potrebni bili, in tako so ga mogli samega v hosti pustiti, kjer je žalostno končal. Niso sicer nič derv domu prinesli, pa so bili zadovoljni, da jih ni enaka nesreča zadela, kakor unega reveža.

Iz Ljubljane. Po gosp. dr. Klunu, ki je 1. dan t. m. Ljubljano zapustil, je gosp. dr. Vranič tajništvo kupčijske in obertnijske zbornice začasno prevzel, — gosp. dr. Etbin Kosta opravilstvo zgodovinske družbe, — gosp. Dragotin Dežman pa vredništvo nemškega ljubljanskega časnika „Laib. Zeitung“, ktero bo konec tega mesca začel. — Pretekli četrtek sta se gospoda Drag. Dežman in Ferd. Schmidt podala v veliki zbor nemških kmetovavcov in gojzdnarjev v Prago in gospoda Jeron. Ulrich in V. Peške menda že poprej. Gosp. Dežman je obljubil z gosp. dr. Strupi-om vred iz tega zbora „Novicam“ kaj pisati, kar bi utegnili našim bravcem mikavno biti. Po tem zboru gresta na Dunaj v zbor naravoslovcev in zdravnikov. — Včeraj in predvčeranjem smo imeli slavnega dr. Vuka Stefanovića Karadžića v Ljubljani, ki je na poti iz Tersta, kjer je bolnega prijatla obiskaval, se pri nas mudil, da je zapuščino Kopitarjevo v naši licealni knjiž-

steje, koj ko se zakuri, zapró. Pri verhu peči gré iz peči skozi zid železna cev, ktera dim iz peči izpeljuje. Zunaj zida v kuhinji se v imenovano cev druga železna cev utakne, in ravna ali po potrebi kriva ob zidu v bližnji dimnik napelje.

Tako se dá kuriti brez dima in saj v kuhinji in predsobi. Na to vižo se tudi v vsaki izbi, v kateri se kuriti mora, dim lahko odpeljuje. Tako imam namesti pred černe kuhinje sedaj malano predizbo.

Opomniti pa moram le še to: Če se v enem ognjišču ali v eni peči kuri, morajo biti vse druge ognjišča ali mestje in peči zaperte; če ne, se bo kadilo. Zatega voljo morajo vse mestje ali ognjišča vrata imeti.

Gospodarska skušnja.

(Pomoček zoper plavo mleko). V časniku Nsavske gospodarske družbe smo brali sledeče: Nekemu kmetovavcu v Rheinhesen-u, ki je imel veliko maslarijo in sirarijo, se je večkrat, zlasti ob poletinski vročini, primerilo, da mu je mleko plavo postajalo. Marsikaj je skušal, pa nič ni pomagalo. Zadnjič si misli, kaj! ko bi dal kravje vime na z vodo klorovega apna (mit verdünnter Chlorkalklösung) umivati? In res — pomagalo je. (V tem priporočilu ni povedano, koliko klorovega apna naj se raztopi v vodi, s katero se ima vime umivati; mislimo, da kaka 2 lota ali unča klorovega apna na maslic vode bi utegnili prava mera biti; unča klorovega apna velja v apoteki pol groša).

Slovstvine stvari.

Kratek pregled starega slovstva hervaškega.

Po Ant. Mažuraniću poslovenil Fr. Bradaška.

(Dalje.)

Narisavši tako nezveršeno okostnico literature hervaške, mislim, da je potrebno, da nekaj tudi v njenem značaju vsaj v obče rečem. Vsa tedaj gori omenjena narodna literatura Hervatov samo v tem nosi pečat edinstva na sebi, da je pisana v enem edinem domačem, sploh razumljivem jeziku tega naroda, v vsem ostalem pa je prava podoba razsterganosti našega naroda tistih časov; samo po unajni odeji (po pismenkah in pravopisu) in pa po slovnici bi ji ne mogel človek edinstva prisoditi. Kar se pa pisave tiče, ona je, kakor sem že rekel, zdaj glagolska zdaj cirilska in zdaj latinska, in tedaj vse skupej stavljeno se celó nič enolično ne pokazuje. Še enakega pisanja knjige se med seboj nezlagajo, tako, da samo v knjigah z latinskimi čerkami pisanih, katerih je ravno tudi največ, najdeš po pet in šest znanejih pravopisov. Kar se pa tiče slovnice, dohaja njena različnost večidel od narečij tistih krajev, v katerih so knjige pisane, in čeravno visi od notrajnih vzrokov jezika, vendar ne preči medsebnega razumljenja. Glavno narečje hervaškega jezika je dvojno: štokavsko in čakavsko, katerih vsako se sopet deli na svoje podnarečja. Ker je pa vsa naša najstarejša, nam znana literatura začela se je v krajih ležečih skor ob celi severo-izhodni strani morja jadranskega, to je, med Terstom in reko Bojano, kjer se, kakor je znano, z majhno izjemo čakavsko narečje govori, je tedaj popolnoma naravno, da je vsa najstarejša literatura hervaška na čakavskem narečju sestavljena, odkodar je malo po malo sicer na štokavsko narečje prenešena tudi v njem ohranila se, al zmiraj je obdržala dosti sledu svoje perve očevine.

Okolnost ta bila je v dobro vsi naši literaturi, zakaj kakor je primorsko narečje bogatejše v besedah kakor so narečja oddaljene od morja, tako so vse tiste besede, ktere v notrajni zemlji manjkajo, prišle na občno korist vsemu so narodu. Al ker so Primorci bili v neposredni dotiki z bolj izobraženo Italijo, naučili so se že zdavnej jezik talijanski, ter so iz njega zajemali svojo izobraženost in ž njo tudi talijanske običaje in pa način mislenja in govorjenja, ki se z

našim naravnim jezikom vselej ne zlagajo. Da so primorski pisavci tako proti-naravno talijanšino tudi iz nevednosti v svoje knjige prenašali, temu se nihče čudil ne bo. Ali kakor so primorski pisavci grešili po uplivu talijanskem, tako so drugi, v notrajni zemlji na terštvo navajeni, turške besede upeljali na kvar jeziku domačemu.

V hervaško kniževnost spada nekako tudi literatura tistega plemena našega naroda, ki na današnjem civilnem Hervaškem stanuje, namreč v županiji zagrebški, varaždinski in nekdanji križevski, in to ne samo zastran politične zveze in naravne bližine narečja, ampak še bolj zato, ker je to pleme že od poslednjih sto let svoje izvirno slovensko ime, ki se izključljivo nahaja pri vseh njegovih starih pisavcih (kakor so: Pergosić, Vramec, Haldelić, Belostenec itd.) s hervaškim imenom zamenilo. Zato moram tukaj tudi v tej literaturi nekaj reči.

Ako je res, kar mnogi pisavci terdijo, da je pesništvo (zvezani zlog) najnavadnejši začetek vsake literature, druga pa in višja stopnja da je proza (nevezani zlog), mora se priznati, da so pisavci tega plemena našega naroda mnogo praktičnega talenta pokazali, ker so uno prvo stopnjo, ki se v namišljenih lepotah nahaja, preskočivši skor vsi precej se lotili proze kot potrebniše za javno življenje. Perva znana knjiga, pisana v slovenskem narečju, vladajočem v omenjenih županijah, je prevod Vabočia Tripartita, to je, ogerskih civilnih zakonov, tiskana v Nedelišču 1574; druga je Vramecova kronika iz leta 1575, tretja je iz leta 1640 zgodovinskega obsega, itd. Pisavci tega narečja napisali so precejno število in mnogo zlo obširnih bukev, spadajočih na vero, pobožnost in kersansko življenje, na zakon, zgodovino, računstvo, lečništvo, poljedelstvo itd. Kar se tiče pravilnosti in čistosti jezika te literature, dosegla je najvišji verhunc v evangelistariji vladika Petretiča (1651) in pa v Haldeličevih knjigah 1674. (Konec sledi.)

Kratkočasno berilo.

Kdor drugemu jamo koplje, sam va-njo pade.

Po Hervaškem in semtertje tudi po Slovenskem se pripoveduje nasledna narodska pripovedka, ktero po „Nevenu“ posneto častitim bravcem podam.

V neki vasi je živel pošten in delaven kmetič z imenom Ivan prav veselo in zadovoljno s svojo ženko in edino hčerko Jelico. Ivan ni bil ravno bogat, vendar je imel vsega dosti, kar mu je bilo potrebno za življenje, zakaj ktereja kolj dela se je lotil, vse mu je šlo srečno spod rok. Zato pa je bil tudi vedno veselega serca in živel je srečno s svojo družinico. Za druge ljudi se ni posebno pečal. Njegovi sosede pa so bili hudobni ljudje in polni nevošljivosti do srečnega Ivana; kljubovali in nasprotvali so mu, kjerkoli so le mogli. Ko Ivan neko jutro vstane in hoče iti pogledat svoje polje, ne more odpreti hišnih vrat. Poluka skoz majhno okence in zdaj vidi, da so mu hudobni sosede kup smeti in druge nemarne šare pred duri nametali. Ivan se zamisli in reče ženi: „Veš kaj, dušica moja, prisadila se mi je že hudovoljnost mojih sosedov; prec juter grém po širokem svetu sreče iskat“.

Rečeno je bilo kmali tudi storjeno. Drugo jutro Ivan vstane, vzame košek, ga napolni s smetmi izpred hišnih vrat, se poslovi lepo od žene in hčerke ter gré po svetu. Potoval je celi božji dan, pa nikjer se s srečo ne snide. Ravno na večer pride v neko mesto. Lačen in žejen kot kužek, in zraven še truden dolgega potovanja poterka na vrata perve gostivnice, da bi v nji prenočil. Prav dobro se navečerja, tudi napije se po volji — in potem se spravlja spati; poprej pa še oštirju svoj košek izroči in reče: „Priatelj, dobro mi varuj dragocenosti, ki se v košu znajdejo; nesem jih v daljno deželo ptujemu imenitnemu gospodu. Bog obvaruj, ko bi kaj zgubil; toraj, da mi kaj ne zmanjka iz koša, moraš mi biti porok. „Ne boj se, človeče“, mu zaverne kerčmar, „ne bo ti zmanjkalo, kar je za nohtom črnega“.

Gospodarjem in gospodinjam novica.

Valivnica.

Že več dni je viditi v Ljubljani (v judovskih ulicah) valivnica kurjih jajc in vsake druge kuretnine (Brutkasten), ktero zamoremo vsakemu priporočiti, naj jo ogleda; ne bo mu žal za 12 kraje., ki jih bo dal za ogled mašine, ktera v 8 dneh to stori, kar kokla v 3 tednih. V ti mašini, ki je iz Dunaja prišla, je 4 vedre tople vode, ktero greje majhna železna peč, da je voda vedno za 32 stopinj po R. gorka. Kakih 30 jajc je položenih na sito, v ktero od spodaj hlapí vodena soparica na jajca; zgorej nad jajci pa je šipa tako udelana, da noč in dan stoji topla voda čez-njo in greje jajca pod njo, ktere so v ti mašini, se trikrat na dan preobračajo, in naj so kurje ali kakoršne koli druge, večidel v 8 dneh izvalijo. Kaj mično je viditi, kadar je piščè jajcino lupino prepikalo, kako se počasi izmuzuje iz nje; o poldrugi uri se je pa že tudi osušilo in sedaj se vzame ven in dene v drugo gorko shrambico, kjer dobí zrezanih jajc in pa kaše zobati; v 3 dneh zrastejo piške v ti mašini tako kakor sicer skor v 3 tednih, ker so zmiraj v dostojni gorkoti. Mikavno je tudi skozi lupino viditi že živo in sopečè piščè, dokler je še v lupini, ktero takrat pikati in odperati začne, ko je rumenjak v jajcu pošel in piščè nič več živeža nima v jajcu. Vidili smo med jajci, ki so v valivnici za izvaljenje razpoložene, tudi 4 nekako rumenkaste jajca od ene tistih kokoš kohinhinskega plemena, ki jih ima gosp. Pivk v Planini. Gosp. Brus nam je povedal, da ena tistih g. Pivkovih putk, ki ste se mu iz naročenih jajc 18. dan sušca domá izvalile, je 7. dan t. m. že prvo, drugi dan potem drugo in tretji dan tretje jajce izlegla, in da potem takem se nam bo ohranil ta novi in toliko hvaljeni rod na Krajnskem za daljne skušnje. Gosp. Pivk in Koren sta bila s svojim naročilom kohinhinskih jajc srečna, ker sta dobila dobre, nasajene jajca, kmetijska družba je dobila zgolj zapertke, iz katerih ni nikjer nobena kokoš kaj izvalila. — Ker je omenjena valivnica le še malo dni viditi, naj se podviza, kdor jo želi viditi, da ne zamudi.

Natoroznanske drobtinice.

(Mnogoverstne podganje plemena). Podgana je zato ena naj zanimivših stvari na svetu, ker ima svojo lastno zgodovino. Kadarkoli je kako po svetu se skita-joče ljudstvo v Evropo se priteplo, vselej so prišle z njim nove podgane (novo podganje plemena). Tako so prišle v naš del sveta poredoma gotiške, vandališke in huniške, za hunškimi pa normanške; tiste velike podgane pa, ki so v Parizu, so prišle pozneje v Evropo iz Rusovskega. Rujava ali normanška podgana se je vgnezdila dosihmal povsod, kamor je kupčija pot peljala, ker s trgovino in blagom je šla semtertje tudi podgana normanskega plemena. Al to podgano je prekosila poslednje leta tatarska ali rusovska, ktero Francozi „podgano monfakonsko“ imenujejo, zato ker se je neštevilna množica plemena podgan zaredila v merhodérii v Montfaukonu. Prava domovina te podgane je srednja Azija, odkodar se je zaplodila s Huni in Mongolci v Evropo, pa tudi v Peking. Kjerkoli na Francozkem se je dosihmal prikazala rusovska podgana, je povsod pobegnila rujava ali normanška, tako, da se sedaj že le redko nahaja in skor le še v muzejih vidi. Čedalje bolj pa se razširja in množi rusovska. Rusovska podgana je velika in močna, se ne boji ne mačke ne psa, napada celó spavajoče otroke; merlički so ji posebno prijetno kosilo, katerim najpoprej oči izgloje. Naj bolj ji je še pès jazbičar kos. K sreči podgana podgano je; tako silno se napadajo včasih, da je prav kervava vojska med njimi. Ako bi tega ne bilo, bi se pomnožila ta požrešna žival tako, da bi ne vedila kam bi se djala.

Starozgodovinske čertice.

O postaji Juenna.

Spisal Davorin Terstenjak.

Kraj ceste, ktera je deržala iz Celeje skoz slovenjograško dolino v Virunum, se imenuje tudi postaja Juenna. To postajo so vsi učeni starinoslovci iskali na Koroškem, vendar ne vsi na enem mestu. Jordan in Muhar sta Juenna stavila v dnešnji Tiefenbach na levem pobrežji Drave junski dolini nasproti. Katančič je Juenna iskal kraj brega Labude. Najresničniše je določil učeni Ankershofen¹⁾ lego tega mesta, postavivši ga v dnešnjo ves Juna v junski dolini.

Kaj pomeni ime Juenna? Ime Juenna se ima izpeljevati iz ravno tiste korenike, iz ktere slovenske besede: jun, junoh, junak, junec itd., in latinske: juvenis, juventus, juvenus itd. Ostroumni Pott stavi za koreniko teh besed: div „splendere, exhilarare, gaudere, ludere“. Div se je spremenilo v dju, in po odpadku glasnika d je ostalo ju, iz ktere: juvan, juvenec, juvenoh, juvenak po asimiliranem glasu v jûenec, jûenoh, jûenak, in slednjič: jûnec, jûnoh, jûnak. Juvenis — juvenec toraj izrazuje kakor Pott piše: „Freudestrahlend“ (primeri sansk. koreniko mud, gaudere, lat. musto, jung) in govori dalje o pomenu teh besed: — „eine überaus schöne Bezeichnung der Jugend, um so schöner als déva, Gott und andere Benennungen des Himmels und der Götter auf dieselbe Wurzel hinweisen“ — primeri: slov. deva, devica, virgovirescens, „die Grünende“²⁾. Pott piše dalje o tvorbi te korenike: „Glänzen ist die Urbedeutung dieser Wörterfamilie; aus ihr entwickelt sich die Freude, wie tamas (Finsterniss), tama, tema und tam (traurig sein) einen ähnlichen Hergang verrathen; von der Freude gelangte man zu dem Sinne des frohen Spieles“ (primeri česko divadlo, Schauspielhaus³⁾).

V perzijanskem jeziku se najde: džôvan, v litevskem jaunas, letiškem jauns. Poznamljevanje juvan se ni toraj samo rabilo za mladega — junega človeka, temoč tudi za mladega voliča, zato so besede juvenis, juvenec, juventus iz ene korenike; primeri analogično sansk. taruna, „Jüngling“ in slovensko telen, „Kalb“.

Juenna je toraj iz Juvena in izrazuje zapopadek: mesto junov. Z vso silo so nekteri zgodovinopisci hotli dokazati, da ime Juena je postalo po božici Junoni, nepremislivši, da iz Juno ne more postati oblika Juena, ampak Junonia. V listinah srednjega veka se to okrožje veli: Provincia June, praedium, locus June, Juon, castrum junense, monasterium junense, iz katerih oblik se vidi, da tudi starci niso mislili na božico Juno.

Iz ravno te korenike je tudi ime mesta Juvavum = Juvau — Juvav in to iz oblike Juval. Da je tudi ta oblika bila navadna pri starih Slovencih, poterjuje ime vesi Juvajne v gornji savski dolini in pa ime ritvine (Thal-schlucht) Juvanica. V listini od leta 1142 se poleg Stire in Windischgarsten-a imenuje rečica Joveniz = Juvonica = Stira, Turja, Volska itd. V staročesčini se najde jun v pomenu puber, junose, adolescens, juvenis. Zavoljo sufiksa primeri Matena, ime vesi na Kranjskem.

Slovstvine stvari.

Kratek pregled starega slovstva hervaškega.

Po Ant. Mažuraniću poslovenil Fr. Bradaška.

(Konec.)

Kakor so pisavci tega plemena dvakrat že skazali se ljudje praktični, ker so berž v prvem začetku namesto pe-

¹⁾ Ankershofen „Handb. der Gesch. des Herzogth. Kärnt.“ V. Heft str. 566, 577.

²⁾ Pott (v „Etymolog. Forsch.“ I. 172.) razlaga virgo s „puella viridis aetatis“.

³⁾ Glej: Pott „Etymolog. Forschungen“ I. 26.

sem in verzov začeli pisati v prozi, in pa zopet kasneje, ko so svoje ne dosti po zakonih zavarovano slovensko ime premenili na hervaško, v katerem so vidili, da bodo dovoljno brambo našli zoper napadanje ogersko, tako so zopet v poslednjih časih dali velik izgled modrosti, ko so posebno spodbujeni po dr. Ljudevitu Gaju, zapustivši svojo prirojeno kajkavsko narečje, voljno še čisti hervaški jezik za svojo književno rabo sprejeli. Ako bi bil naš narod že pred v vseh svojih plemenih tako postopal, gotovo bi danes naša književnost stala na mnogo višji stopnji.

Zraven hervaške literature vidimo še eno samostalno literaturo, koja je še v marsikterem obziru kakor neko pojavljenje pred nevidene narave, ne samo priznanje ptujega učenega sveta temuč tudi pohvalo dosegla, pod imenom serbskim. Al kdor pozna staro hervaško literaturo in pogleda serbsko, mora tudi nehoté priznati, da je ta utemeljena in sozidana na ravno tistem jeziku ali na resno tistem narečji slovanskem, ki se vidi v hervaški literaturi, zato se ono vsaj po naravi jezika ne more ločiti od hervaške. Zato, akoravno sem hotel govoriti le o hervaški literaturi, bi bil moj govor pomanjkljiv, ako bi ne bil omenil vsaj nekoliko tudi serbske literature.

Serbi od najstarejših časov pisali so samo v cerkveno-slovanskem (glagolskem) jeziku, narodne tedaj literature nimajo gotovo nobene. Ta pa njih cerkveno-slovanska literatura dosegla je verhunec z zgodovinarjem Rajcem, umerlim leta 1801, ki se gledé jezika zamore primerjati s Hervatom vladikom Kožićem iz leta 1530, z edinim tem razločkom, da je Kožić glagolski jezik mešal z ljudskim hervaškim, Rajc pa z ruskim. Pervi Serb, ki je, morebiti neznajoč za hervaško literaturo, poskušal pisati, kolikor je umel v narodnem hervaškem jeziku, bil je Obradović, umerl 1811. — Od te dōbe je terpel med Serbi dolgo časa razpor, kako se ima pisati; al sedaj že najposle tudi oni, in sicer večina njih, po Vuku Stefanoviću Karadžiću sploh priznajo načelo, da naj se piše v narodnem jeziku, ter so začeli spoznavati, da je vsa prava hervaška literatura tudi njihova, samo da jo po svojem imenu serbsko zovejo.

To je zares velik korak v napredku domače književnosti, ker po ti poti se že zamore reči, da bode čas prišel, ko bo obojno to pleme eno edino in krepko literaturo imeti moglo kakor ima en jezik. Al ker nam je Bog pomagal, da smo že do tega dospeli, da vidimo, kar je najtežje bilo, da smo po jeziku in literaturi eno telo, nam mora sedaj biti želja največja, dajenja tudi tisto neugodno križanje imen, da vsako teh plemen kaj drugega s svojim imenom zove.

Novičar iz avstrijskih krajev.

* Iz Marburga 11. sept. 10. in 11. dan t. m. sta bila za naše mesto dneva velikega veselja: imeli smo namreč viteškega našega cesarja Franc-Jozefa in blago cesarico Elizabeto pri nas. Kmali po petih popoldne sta se iz Celovca *) pripeljala v Marburg, in po celi poti je Nju spremljal krič radosti in blagoslovenja. Na meji štirské kronovine zunaj Mute (Hohenmauten) je bil postavljen velik slavolok, kjer so okrožni predstojnik marburški s svojimi uredniki in duhovništvo okolice z množino ljudstva Nju Velicanstvi pričakovali in z glasnim „Živio“ in „Vivat“ pozdravljali. Od Mute do Marburga je bilo 20 slavolokov postavljenih, in poleg vsakega opletene deklinice deržeče vence in rožne šopke. Ker cesta kraj Drave med visokimi bregovi derži, so na obrežkih bili nastavljeni povsod prebivavci tega okrožja z zaznamki svojega stana. Tako rudarji, dervarji, vincarji; po Dravi pa so se peljali flosi (šajke, ladije). Flosarji so bili lepo oblečeni in flosi vsi s cvetjem okinčani. Na enem flosu je bila cela družba godcov in se je pripeljala do Marburga. V koroškem predmestju je bil veličansk slavolok,

*) Malo pred tiskom tega lista smo prejeli dopis iz „Koroškega“, ki popisuje bolj na drobno nekatere svečanosti, in pa obširen popis lepih slovesnost v ziljski dolini, koja popisa bomo berž drugo pot svojim bralcem podali. Vred.

pri katerem je mestjanski predstojnik z mestnim odborom pričakoval Nju Velic. in Nju ponižno pozdravil; potem je stala versta lepo opletene deklice; za njo so stali mladi učenci tukajšnjih vojaških šol, potem pa bataljon domačih vojakov polka grof Kinskega. Pri poslopji okrajnega poglavarstva se je poklonil Nju Velicanstvoma deželni namestnik grof Strasoldo, obdan z uredniki vsake verste. Cesar iz kočije stopivši so pregledali vojake, po tem pa sprejemali počesčevanje raznih stanov, naj prej c. k. vojniški stan, potem žlahnike in komornike tega okrožja, za njimi duhovništvo, ter politične urednike po odločenem redu, potem pravdinske in kameralske, potem gimnazijalno in normalno učiteljstvo in slednjič mestna odbora marburškega in ptujskega. Vsacega so kaj poprašali in si s svojo priljudnostjo serce vseh prikupili. Ob pol osmih sta se peljala Nju Velic. v teater, kjer se je z neizrečenim nadušenjem „cesarska pesem“ pela. Po teatru sta se pa peljala skozi lepo razsvetljeno mesto, in potem se podala v poslopje kresijsko, kjer je stala velika množica mestjanov z gorečimi bakljami. Mestna kapela je zagodla „cesarsko pesem“ in še nekoliko drugih, po tem pa so pred poslopje stopile slovenske deklice v narodni noši in so začele po slovenski popevati „cesarsko pesem“. Po „cesarski pesmi“ začnejo peti „Zvonikarjevo“ vašega fajmoštra Potočnika, koja je tako dopadla Nju Velicanstvu, da so se pri oknu dvakrat pokazali. Gromoviti „Živio“ Jim zahvaluje to blago naklonjenost. Še nekoliko drugih pesmic so zapele. Ko je ura odbila pol enajstih, so svitli cesar želeli, da bi bil mir, ker potreba Jim je pokoja zavoljo dolgega pota.

Drugi dan so ob pol šestih v jutro že bili na mestu vojaških vaj in so spregledovali eksercicije vojakov. Ob pol osmih pa so začeli spregledavat c. k. kasarne, kancelije, in so potem šli k preskušnji mladenčev tukajšnjega cesarsk. vojaškega odgojništva. Svitla cesarica pa so se podali v mestno cerkev k sveti maši; pri cerkvenih vratah so Jih pričakovale mlade deklice z venci lepo opletene. Potem so se podali v mestno bolnišnico, v kateri strežejo usmiljene sestre. Tudi tukaj so Jih pričakovale ovenčane deklice in pozdravljale Jih z lepim slovenskim spevom.

Cesar pa so v tem se podali v bližnji na novo postavljeni kadetni inštitut. Pred inštitutom je stalo 140 slovenskih jahačev iz murskega polja in iz šavniške doline v narodni noši oblečenih. Z gromovitim trikratnim „Živio“ so ti izverstni Slovenci svitlega cesarja pozdravljali. Ko so v inštitutu cesar vse bili pregledali, in se o napredku mladih vojaških učencov prepričali, dajo slovenske jahače defilirati. Znano je, da murški Poljanci in Šavničarji naj lepše konje v štajarski zemlji izrejujejo, in prignani konji so bili zares krasni. Cesar lepo pohvalijo pridne kmete, in bralo se jim je z obraza, da so imeli nad temi jahači veliko veselje. In zares jih je bilo lepo viditi. Vsaka ves je imela svojo modro bandero, ktereja krajniki so bili rudeče zarobljeni; sredina bandera je bila bela, in v njo lepo zmalan gerb vsake vesi. Vidili smo: race, goske, muho, sinico v kletki, konja, torbo s kruhom napolnjeno, klobaso, pleče, ribo; logarovska ves je imela celó hudiča v gerbu. Vprašali smo človeka, ki je to bandero nosil, kaj da hudič v gerbu pomeni, in on nam prav „naivno“ odgovori: „Zgrabi tistega, koji ni priden“. En fant je nosil veliko bandero, na kterem so bile pisane verstice iz cesarske pesmi: „Vse kar v srečo more šteti“ itd.

Glejte, dragi čitatelji, tako se je odlikovala pri tej slavni svečanosti tudi slovenska narodnost; očitno se zahvalujemo častitima okrožnima predstojnikoma lutenberškemu in gornjo-radgonskemu gg. Globočniku in Zernicu, da sta vse tako lepo vredila.

O poldne ste Nju Velicanstvi Marburg zapustile in se po železnici v Gradec odpeljale.

Od sv. Marjete pri Pesnici na Štajarskem 8. sept. Vsakemu domorodcu gotovo serce veselja poskakuje, ako iz